Az új Nemzeti alaptanterv értékei, összevetése a korábbi NAT-okkal

Az 1993-as közoktatási törvény határozta meg a Nemzeti alaptanterv időről időre (háromévenkénti, majd ötévenkénti) történő felülvizsgálatát. A Nemzeti alaptanterv 2012-es átalakítása egyszerre jelentett a tartalmi szabályozás tekintetében megújulást és az értékek megőrzését.

Dr. Bodó Márton

A hazai tartalmi szabályozás „gyorsmérlege": szűkülés/bővülés, folyamatosság és változás

1995	1–10. évfolyam	Fejlesztési területek Műveltségterületek (fejlesztési feladatok, műveltségtartalmak, elvárt minimum)
2003	1–12. évfolyam	Kulcskompetenciák Kiemelt fejlesztési feladatok Műveltségterületek (fejlesztési feladatok, műveltségi tartalmak nélkül)
2007	1–12. évfolyam	Kulcskompetenciák Kiemelt fejlesztési feladatok Műveltségterületek (fejlesztési feladatok, műveltségi tartalmak nélkül)
2012	**1–12. évfolyam**	**Kiemelt fejlesztési területek – nevelési célok Kulcskompetenciák Műveltségi területek, fejlesztési feladatok, közműveltségi tartalmak**

Valójában sok tekintetben az 1995-ös Nemzeti alaptantervhez nyúlt vissza ez a változás, hiszen elsődleges újdonsága a közismereti tartalmak megjelenítése volt.

A részletes tartalmi követelmények a 2003-as változtatás alkalmával kerültek ki azon logika mentén, hogy az információrobbanás korában a tartalmak már hangsúlyukat vesztették és a képességek fejlesztése az elsődleges. Ehhez kapcsolódott a kerettantervek áttekinthetetlen rendszere, szám szerint 69 kerettanterv, amelyek a differenciált oktatás számára lehetőséget teremtettek, de áttekinthetetlen, és a pedagógusok számára értelmezhetetlen rendszert eredményeztek. Azzal együtt, hogy működtek korábban is alternatív pedagógiai iskolák, amelyek a tartalmi szabályozás egységességének hiányát sikerrel tudták kihasználni egyéni utak fejlesztésére. Abszurdum, de a közműveltség mindenkit összekapcsoló alapjai kérdőjeleződtek meg ezzel az oktatáspolitikai lépéssel. Miközben a rendszer lassú volta miatt nem reagált gyorsan a változásokra, mégis jogilag a közoktatásban szabályozatlanul maradt, hogy a XIX. század történelmi eseményei közül a magyar szabadságharcot vagy Garibaldit kell a tanárnak választania. A 2012-es változás ezt az anomáliát orvosolta azzal, hogy a **közműveltségi tartalmakkal kiegészítette** mindazt, ami a NAT fejlődése során megszületett.

Az 1995-ös Nemzeti alaptantervvel mutat rokonságot abban is a 2012-es változat, hogy **2 évfolyamonként közli az ismereteket tantárgyi bontásban a 10 műveltségterülethez kapcsolódóan.** Az 1995-ös ezt „részletes követelmények" címen teszi, amely logikát a kerettantervek vették át, mert a Nemzeti alaptantervhez kapcsolódó kerettantervek határozzák meg a követelményeket ilyen módon 2 évfolyamonként.

Az új Nemzeti alaptanterv ezzel szemben 1–4., 5–8. (ezen belül 5–6., 7–8.), 9–12. évfolyamos bontásban tartalmazza a közműveltségi elemeket, s ez a struktúra lehetővé teszi, hogy a korosztály és adott tanulócsoport sajátosságainak megfelelően legyenek az ismeretek a két vagy négy évfolyam között elosztva. A hozzá kapcsolódó kerettantervek már egyértelműen 2 évfolyamonként bontják egységekre az ismereteket.

2003-tól már **12 évfolyam számára** szólt az alaptanterv, ezt továbbvitte a 2012-es változtatás is, hiába ismét 16 évre lesz a tankötelezettség 2013-tól leszállítva. A 2003-as változat vezette be a kiemelt fejlesztési feladatok fogalmát. Ezt vitte tovább **Kiemelt fejlesztési területek – nevelési célok** néven az új NAT. Ezzel jelezve azt az értékközpontúságot, amit a tartalomba ágyazott készség-, képesség-, attitűdfejlesztés jelent. **Egyensúly teremtődött** ezzel **az iskola nevelési és oktatási szerepköre között,** illetve a kötelességek és jogok között.

Azt a szemléletet, amit a Nemzeti köznevelési törvény szabályozása képviselt a jogszabályi oldalon, tartalmilag erősítette meg az új Nemzeti alaptanterv. Az értékelvű iskola szellemi alapjait teremtette ezzel meg az új Nemzeti alaptanterv.

A kor elvárásainak megfelelő fejlesztési feladatok, nevelési célok a következők lettek: erkölcsi nevelés; nemzeti öntudat, hazafias nevelés; állampolgárságra, demokráciára nevelés; önismeret és társas kultúra fejlesztése; családi életre nevelés; testi, lelki egészségre nevelés; felelősségvállalás másokért, önkéntesség; fenntarthatóság, környezet-

tudatosság; pályaorientáció; gazdasági és pénzügyi nevelés; médiatudatosságra nevelés; tanulás tanítása.

A felsoroltak szerves fejlődés eredményeként jöttek létre. Van köztük, ami eddig is megjelent már kiemelt fejlesztési feladatként, mint pl. a tanulás tanítása, a pályaorientáció. Más elemei jelen voltak korábban, csak nem emelkedtek még kiemelt céllá, mint pl. az erkölcsi nevelés, hazafias nevelés, családi életre nevelés, gazdasági és pénzügyi nevelés. Ez utóbbi, miként a médiatudatosságra nevelés, fenntarthatóság is a kor elvárásai és új kihívásai miatt kerülhettek be a fejlesztési-nevelési célok közé.

A 2007-es változat az európai kulcskompetenciákkal egészítette ki a NAT-ot. Ezek a kulcskompetenciák összhangban vannak a fejlesztési és nevelési célokkal.

Van, ahol egy-egy azonosság van köztük, mint a kezdeményezőképesség és vállalkozói kompetencia, vagy a digitális kompetencia esetén, amely minden tekintetben megfeleltethető a gazdasági és pénzügyi nevelés és a médiatudatosságra nevelés céljainak, tartalmának.

Más esetben, amit a kulcskompetencia képvisel, több célra szétbontva jelenik meg a fejlesztési-nevelési célok között. Ilyen a szociális és állampolgári kompetencia, amely tartalmazza az állampolgárságra, demokráciára nevelés elveit, de éppúgy az erkölcsi nevelés, önismeret és társas kultúra fejlesztése, a családi életre nevelés, a testi, lelki egészségre nevelés, felelősségvállalás másokért, önkéntesség elemeit is. A szociális és társadalmi érzékenység, a morális értékek tiszteletének hangsúlyozása, a család értékállóságának kiemelése mind azt jelzi, hogy a társadalmi problémákra érzékeny módon reagált a közoktatás tartalmi szabályozásának elsődleges dokumentuma. Felvállalva, hogy a társadalmi, szociális bajok orvoslásában, preventív kezelésében fontos szerepet tölt be a közoktatás egésze. Mindez megfelel annak az iránynak, amit a *Szárny és teher* megfogalmaz, mikor alkotói azt írják: *„minden jó pedagógus a nevelés minden pillanatában egyben erkölcstanár is”.*[1]

Kulcskompetenciák és fejlesztési területek — nevelési célok a Nemzeti alaptantervben — 2012

Fejlesztési területek — nevelési célok	KULCSKOMPETENCIÁK
Az erkölcsi nevelés	Anyanyelvi kommunikáció
Nemzeti öntudat, hazafias nevelés	Idegen nyelvi kommunikáció
Állampolgárságra, demokráciára nevelés	Matematikai kompetencia
Az önismeret és a társas kultúra fejlesztése	Természettudományos és technikai kompetencia
A családi életre nevelés	Digitális kompetencia
A testi és lelki egészségre nevelés	Szociális és állampolgári kompetencia
Felelősségvállalás másokért, önkéntesség	**Kezdeményező képesség és vállalkozói kompetencia**
Fenntarthatóság, környezettudatosság	Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejező képesség
Pályaorientáció	A hatékony, önálló tanulás
Gazdasági és pénzügyi nevelés	
Médiatudatosságra nevelés	
A tanulás tanítása	

Néhány területen a fejlesztési célokhoz képest többet tartalmaz látszólag az európai kulcskompetenciák sora. Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség, természettudományos és technikai kompetencia például azt hangsúlyozza, amit a fejlesztési célok, nevelési elvek egyike sem. Ugyanakkor ezek a célok megjelennek a Nemzeti alaptanterv köznevelési rendszerének külön szabályai között. Jelezve, hogy a mindennapos művészeti nevelés és a természettudományos nevelés különösen fontos célkitűzése a XXI. század magyar iskolarendszerének.

Összességében elmondható, hogy 10 éves kihagyással **a közismereti tartalmak 2013-tól ismételten életbe lépnek** és meghatározóvá válnak felmenő rendszerben a magyar köznevelés rendszerében, miközben mindaz, ami a képességfejlesztés terén újításként megjelent a 2003-as és 2007-es változatban, az szerepet kap a 2012-es Nemzeti alaptantervben is, összecsiszolva a tartalmi elemekkel.

Mindez pedig megteremti annak lehetőségét, hogy valóban a nemzeti közös műveltség hidat képezzen generációk és társadalmi csoportok között. Miként Kaposi József fogalmaz *Értékek vagy tartalmak, avagy a tartalom értékei* című tanulmányában, *„a közműveltség a közösség bármely tagja számára elérhető, megőrzött, megosztható és gyarapítható tudáskészlet, amely a közös kultúra, élet- és viselkedésformák értelmezéséhez, a társas világban való részvételhez hozzáférést, megújulni kész ismereteket és készségeket biztosít, összhangban a közoktatás közszolgálati szerepével.”*[2]

A köznevelési rendszer újraértelmezésének fontos eleme, hogy **megszűnt a** nyolc éven át hangsúlyozott **szolgáltató szerepköre az iskolának,** és helyét átvette a közszolgálat, amely a pedagógusok többségének hivatásszerű életmódjából sokkal inkább következik, mint a korábbi értelmezés. Ezzel minden tekintetben **új alapokra helyeződött a magyar közoktatás, köznevelés tartalmi szabályozása,** ugyanakkor ez csak a dokumentumok szintje, a valós átalakuláshoz hosszú időre van szükség, továbbképzésekre és a tanárképzés összehangolt tartalom alapú megújítására.

Ha sikerül eljutni a kétpólusú, háromszintű szabályozás révén az osztálytermekbe az új Nemzeti alaptanterv tartalmának, növekedhet a társadalmi kohézió, mert egy kulturális nyelven beszélhetünk egymással, akkor is, ha illúzió lenne azt hinni, hogy minden szociális különbség a tartalmi szabályozáson keresztül orvosolható és kiküszöbölhető.

A tartalmi szabályozás egy eleme az oktatásirányítás eszközeinek, s mint ilyen, csak a többivel való összhangban tudja célját elérni.

1 *Szárny és teher,* Bölcsek Tanácsa Alapítvány, 2009, 83. o.
2 Kaposi József: *Értékek vagy tartalmak, avagy a tartalom értékei,* in: Új Pedagógiai Szemle 2012/1–3., 5–23. o.